

Літэратура: 1. Вялікая Айчынная вайна савецкага народа (у кантэксце Другой сусветнай вайны): вучэбны дапаможнік / В. Ф. Голубеў [і інш.]; пад рэд. Ю. М. Бохана і В. Ф. Кушнера – Мінск, 2005. – 279 с. 2. Воссоединение Западной Беларуси с БССР [Электронны рэсурс] // SlideShare – 2012. – Рэжым доступу : <https://www.slideshare.net/>. – Дата доступу : 19.08.2021 3. Найноўшая гісторыя Беларусі (1917-1945 гг.): факты, пытанні, заданні: дап. для абітурыентаў / В.Р. Карнялюк; пад рэд. Ул. Міхнюка. – Мінск, 2009. 4. Памяць: гіст.-дакум. хроніка Докшыцкага раёна / рэд. кал.: Г.П. Пашкевіч (гал. рэд) і інш.; маст. Э.Э. Жакевіч. – Мінск, 2004. – 752 с. 5. Польша-Беларусь, 1921-1953: зборнік дакументаў і матэрыялаў / сост.: А.Н. Вабішэвіч [і др.]. – 3-е изд. – Минск, 2018. – 423 с.

УДК 947.6

ЮРГЕВІЧ Н. К., кандыдат гістар. навук, дацэнт

УА «Віцебская ордэна “Знак Пашаны” дзяржаўная акадэмія ветэрынарынай медыцыны», г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь

ПРАБЛЕМЫ ВЫКАНАННЯ ЗАКОНА АБ УСЕАГУЛЬНЫМ НАВУЧАННІ ДЗЯЦЕЙ ШКОЛЬНАГА ЎЗРОСТУ Ў БЕЛАРУСІ Ў ПАСЛЯВАЕННЫЯ ГАДЫ

Рэзюмэ. У дадзеным артыкуле аналізуецца праблема і мерапрыемствы па вырашэнні закона аб усеагульным навучанні дзяцей школьнага ўзросту ў рэспубліцы ў першыя пасляваенныя гады.

Ключавыя словы. Пасляваенныя гады, культурнае аднаўленне, агульнаадукацыйная школа, закон аб усеагульным навучанні, адукацыя.

Уводзіны. Нягледзячы на складаныя і цяжкія ўмовы, у якіх праходзіла культурнае аднаўленне Беларусі пасля Вялікай Айчыннай вайны, большасць агульнаадукацыйных школ, якія працавалі да вайны ў рэспубліцы, была адноўлена. На 1 кастрычніка 1944 г. у Беларусі працавала 10594 агульнаадукацыйныя школы (да вайны 11844 школы), навучаннем было ахоплены 1178039 дзяцей і падлеткаў [1, арк. 166]. Вялікую ролю ў культурным будаўніцтве рэспублікі адыгралі дзяржаўныя асігнаванні, метады народнай будоўлі, арганізацыя сацыялістычнага спаборніцтва. У 1950 г. колькасць агульнаадукацыйных школ пераўзышла даваенныя паказчыкі. Не спрыялі развіццю гарадскіх і сельскіх школ іх слабая матэрыяльна-тэхнічная база, недахоп фінансавання і педагогічных кадраў. На працягу першых пасляваенных гадоў органам народнай адукацыі патрабавалася вырашаць таксама і пытанні, звязаныя з ахопам усіх дзяцей, якія пражывалі ў рэспубліцы, навучаннем, працай з дзецьмі,

якія перараслі адпаведны школьны ўзрост і якіх трэба было прыцягнуць да вучобы ў школе, мерапрыемствамі па матэрыяльнай падтрымцы вучняў.

Матэрыялы і метады даследавання. Матэрыяламі даследавання з'яўляюцца дакументы Нацыянальнага і Дзяржаўных архіваў Рэспублікі Беларусь. Прымяняліся метады параўнання, аналізу, сінтэза, абагульнення.

Вынікі даследавання. У пасляваенныя гады адным з мерапрыемстваў, якое праводзілася да пачатку новага навучальнага года, быў улік дзяцей 7-15-гадовага ўзросту з мэтай ахопу ўсеагульным навучаннем. Для вырашэння дадзенага пытання прыцягваліся настаўнікі школ, якія некалькі разоў на год праводзілі абход дамоў у весках і гарадах, вывучалі колькасць дзяцей па сельсавецкіх гаспадарчых кнігах. Як сведчаць архіўныя дакументы, шмат непаразуменняў выяўлялася пры правярцы ўзросту дзяцей: некаторыя дзеці (асабліва дзеці-сіроты) не мелі дакументаў і іх узрост запісвалі прыкладны, з мэтай атрымання пенсіі, памяншэння сельскагаспадарчага падатку бацькі наўмысна заніжалі месяц і год нараджэння дзіцяці. Адсутнасць патрэбнай дакументацыі, фармалізм пры правядзенні ўліку дзяцей выяўляліся ў першыя дні вучобы. На пачатку восені, асабліва ў сельскай мясцовасці, многія дзеці былі занятыя на сельскагаспадарчых работах. Таму прыходзіла ў пачатку навучальнага года менш дзяцей, чым было ўлічана. Шмат у якіх школах вялося навучанне толькі тых дзяцей, якія хадзілі ў школу. Так, у Пінскай вобласці на пачатак 1949–1950 навучальнага года пражывала 82819 дзяцей 7-15 гадовага ўзросту, з якіх не было ахопленыя вучобай 7043 чалавека [1, с. 157, арк. 5].

У першыя пасляваенныя гады для больш актыўнай работы па прыцягненні дзяцей школьнага ўзросту да навучання былі створаны абласныя і раённыя камісіі, якія сачылі за выкананнем закона аб усенавучы. Аднаўленчыя працэсы ў краіне праходзілі марудна, цяжкае матэрыяльнае становішча беларускіх сямей перашкаджала частцы дзяцей наведваць школу (у многіх дзяцей не было адзення, абутку, не хапала прадуктаў харчавання). Таму для падтрымкі школьнікаў ствараліся раённыя і школьныя фонды ўсенавуча для аказання дапамогі, у першую чаргу, дзецям-сіротам і дзецям інвалідаў Вялікай Айчыннай вайны.

Трэба адзначыць, што ў Беларусі пасля вайны знайскі сродкі для фонду ўсенавуча было вельмі складана. Аналіз архіўных дакументаў сведчыць, што асноўную дапамогу дзецям аказвалі настаўнікі, бацькі вучняў, калгаснікі, рабочыя, грамадскасць. Так, у 1947 г. Гомельскі АблАна раздаў бясплатна дзецям па лініі ЮНРРА 1600 пар абутку, 85 тыс. адзінак адзення, на 10 тыс. руб. вопраткі і выдзеліў па дзяржаўных цэнах 380 пар абутку і на 150 тыс. руб. адзення. [1, с. 130, арк. 3]. Такая работа праводзілася і пазней, напрыклад, у 1950-я гг. Улічваючы тое, што купіць у магазінах адзенне і абутак для дзяцей было вельмі складана (тавар мог адсутнічаць альбо не хапала грошай для набыцця рэчаў у бацькоў вучняў),

гэта дапамагала прыцягнуць да навучання дзяцей, матэрыяльна іх падтрымаць і выканаць план па замацаванні колькаснага складу вучняў.

Мясцовыя ўлады прымалі рашэнні, згодна з якімі з мэтай набыцця вучнямі практычных працоўных навыкаў і ўменняў, стварэння харчовай базы для арганізацыі сніданкаў і паляпшэння матэрыяльна-бытавых умоў школам выдзяляліся зямельныя надзелы. Дзяржава сачыла за развіццём школы, аб чым сведчыць прыняцце СНК БССР пастановы ад 18 лютага 1946 г. за № 218 «Об организации завтраков для детей-школьников сельской школы в районах, особо пострадавших от немецкой оккупации». Так, напрыклад, выканкам Мінскага абласнога Савета дэпутатаў працоўных з 1 сакавіка 1946 г. да канца навучальнага года загадаў увесці гарачыя сніданкі для школьнікаў колькасцю 13820 чалавек [5, арк. 11]. І такія мерапрыемствы праводзіліся не толькі для дзяцей-сірот. Пастановай № 89 ад 3 лютага 1947 г. СМ БССР абавязваў арганізоўваць гарачыя сніданкі для дзяцей загінуўшых воінаў і ўдзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны і школьнікаў асобных раёнаў БССР, якія пацярпелі ад засухі [1, с. 28, арк. 95]. Аднак, пастанова выконвалася ў гарадах, ды і то не заўсёды.

Яшчэ адной праблемай, з якой сутыкнуліся органы народнай адукацыі пасля вайны, быў значны адсеў вучняў са школ на працягу навучальнага года. Так, у 1945–1946 гг. толькі з ахопленых школаў дзяцей у рэспубліцы выбыла на працягу вучэбнага года звыш за 108 тыс. чалавек. Асабліва вялікі адсеў быў у школах Віцебскай (на працягу вучэбнага года выбыла 19126 чалавек), Магілёўскай, Полацкай, Гомельскай, Гродзенскай, Мінскай, Маладзечанскай абласцей (выбыла адпаведна 12561, 10112, 9512, 9497, 9467, 8975 вучняў) [6, арк. 213]. Прычынамі адсёву можна адзначыць адсутнасць педагогаў і памяшканняў для вучобы, непадрыхтаванасць школ да працы ў зімовых умовах, праца па гаспадарцы і дома, у калгасах і саўгасах, вялікая адлегласць школ ад месцажыхарства, хваробы, складанае матэрыяльнае становішча сем’яў.

Праца настаўнікаў і работнікаў адукацыі дала свой плен, таму ў канцы 1940-х – пачатку 1950-х гг. у рэспубліцы з’явілася магчымасць перайсці школе да ўсеагульнай сямігадовай адукацыі. Можна адзначыць шэраг праблем, чаму падлеткі не працягвалі навучанне ў 5-7 класах (адсутнасць інтэрнатаў пры школах у сельскай мясцовасці, не быў арганізаваны падвоз дзяцей, праца ў калгасах, саўгасах, складанае матэрыяльнае становішча сямей). У той час “дарослымі” становіліся вельмі рана, улічваючы тое, што трэба было многім падлеткам дапамагаць бацькам па гаспадарцы і зарабляць грошы для сям’і. Таму набыццё пачатковай адукацыі лічылася дастатковым, а вучоба на сельскагаспадарчых курсах, курсах механізатараў, трактарыстаў праз некалькі месяцаў давала і спецыяльнасць, і магчымасць пракарміць сям’ю.

Дзякуючы намаганням адміністрацый школ і мясцовага кіраўніцтва, цяжкасці з увядзеннем сямігадовай адукацыі паступова пераадольваліся. Паступова колькасць школьнікаў 5-7 класаў павялічвалася, як гэта было ў Віцебскай вобласці, у параўнанні з 1948 г. у 1953 г. колькасць навучэнцаў у 5-7 класах узрасла ў вобласці з 31237 да 56403 чалавек, а ў 8-10 класах – з 2905 да 14346 чалавек [6, воп.2, с.6, арк.217]. А вось атрыманне сярэдняй адукацыі ў рэспубліцы ў пасляваенныя гады стрымлівалася, з аднаго боку, адсутнасцю грошай для платы за вучобу (за навучанне ў 8-10 класах не плацілі толькі дзеці настаўнікаў і ваеннаслужачых, якія загінулі на франтах Вялікай Айчыннай вайны) (адменена пастановай СМ СССР у 1956 г.), а з другога, недастатковай колькасцю сярэдніх школ у рэспубліцы. Так, з 15 сярэдніх школ Гродзенскай вобласці ў 1946 г. палова знаходзілася ў гг. Гродна, Ліда, Ваўкавыск, па адной сямігадовай школе было ў Сапоцкінскім і Радунскім раёнах, у іншых раёнах вобласці іх так і не адкрылі [1, с. 18, арк. 6]. У 30-ці раёнах БССР у 1946–1947 навучальным годзе не было сярэдніх школ [2, с. 34].

Больш сіл і намаганняў у пасляваенныя гады прыйшлося ўкладаць дзяржаўным і партыйным органам, органам народнай адукацыі пры рабоце з дзецьмі-сіротамі. У Беларусі пасля вызвалення налічвалася звыш за 70 тыс. дзяцей, якія засталіся без бацькоў. Да пачатку 1945 г. у рэспубліку вярнулася каля 3 тыс. дзяцей, якія былі вывезены ў Германію. Таму ў першыя пасляваенныя гады пачалі працаваць дзіцячыя камісіі, былі адкрыты дзіцячыя прыемнікі-размеркавальнікі, дзіцячыя дамы і дамы для немаўлят. Да канца снежня 1945 г. у рэспубліцы былі створаны 252 дзіцячыя дамы, якія прынялі больш за 27 тыс. дзяцей. Больш за 31 тыс. дзяцей-сірот былі ўзяты на выхаванне ў сем’і працоўных [3, с. 160]. У першыя пасляваенныя гады кіраўніцтва Беларусі шмат увагі ўдзяляла тым дзецям, якія прыбылі ў рэспубліку з іншых рэгіёнаў СССР (часцей за ўсё ў пошуку сродкаў для існавання). Усяго за перыяд з 1944 па 1950 гг. праз прыемнікі-размеркавальнікі БССР было ўладкавана больш за 26 тыс. сірот з іншых саюзных рэспублік [7, с. 80]. Адзначаныя факты дазваляюць зрабіць вывад, што менавіта дзіцячыя прыемнікі-размеркавальнікі з’яўляліся галоўным сродкам у прафілактыцы і папярэджанні дзіцячай беспрытульнасці, дапамагалі выконваць закон аб усеагульным навучанні.

Заклучэнне. Такім чынам, у першыя пасляваенныя гады намаганні раенных органаў народнай адукацыі былі накіраваны на рэалізацыю закона аб усеагульным навучанні дзяцей, кантроль за выкананнем якога выконвалі створаныя абласныя і раённыя камісіі. Для прыцягнення ў школу дзяцей з бедных сем’яў ствараліся абласныя, раённыя і школьныя фонды ўсенавуча, вучням аказвалася дапамога адзеннем, абуткам, прадуктамі харчавання, падручнікамі. Нягледзячы на тое, што ў пасляваенныя гады захоўваўся адсеў вучняў, а некаторыя дзеці ўвогуле не

наведвалі школу, станоўчыя вынікі працы работнікаў адукацыі можна ўбачыць ў лічбах: калі ў Беларусі ў 1945–1946 гг. вучылася 1122,6 тыс. вучняў, то ў 1950–1951 гг. – 1172,1 тыс., у 1955–1956 гг. – 879,6 тыс. дзяцей [4, с. 409]. Змяншэнне колькасці вучняў у сярэдзіне 1950-х гг. тлумачылася зніжэннем нараджальнасці і эканамічнымі праблемамі.

Літаратура: 1. Докладные записки на имя СНК БССР и ЦК КП(б)Б 1944 // Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. – Фонд 42. – Воп. 4. – Спр. 5. 2. Культурное строительство в БССР (1946–1958) / А. П. Врублевский [и др.]; редкол.: И. Е. Марченко [и др.]. – Минск, 1979. – 220 с. 3. Купреева, А. П. Возрождение народного хозяйства Белоруссии / А. П. Купреева. – Минск, 1976. – 224 с. 4. Народное хозяйство БССР: стат. сборник / ред.: П. Голубцова. – Минск, 1963. – 511 с. 5. Постановления, распоряжения и решения СМ БССР и исполкома Минского областного Совета депутатов трудящихся (1946 г.) // Дзяржаўны архіў Мінскай вобласці. – Фонд 1243. – Воп. 1. – Спр. 9. 6. Решения и постановления исполкома Витебского областного Совета депутатов трудящихся и приказы Наркомата просвещения (1944–1946 гг.) // Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці. – Фонд 2797. – Воп. 1. – Спр. 4. 7. Смяховіч, М. У. Дзіцячыя прыемнікі-размеркавальнікі / М. У. Смяховіч // Народная асвета. – 1990. – № 8. – С. 79-80.

УДК 619.001 (092)(470)

ЮРЧЕНКО И. Н., студент

Научный руководитель - **Девярых С. Ю.**, канд. психол. наук, доцент
УО «Витебская ордена «Знак Почета» государственная академия ветеринарной медицины», г. Витебск, Республика Беларусь

АНАТОЛИЙ ФИЛИМОНОВИЧ МОГИЛЕНКО: ЖИЗНЬ В ПРОФЕССИИ И НАУКЕ

Резюме. В статье представлены основные вехи жизненного пути в профессии Анатолия Филимоновича Могиленко, ректора Витебской государственной академии ветеринарной медицины в 1995-1997 гг.

Ключевые слова: история ветеринарного образования, Витебская государственная академия ветеринарной медицины, А. Ф. Могиленко, уроженцы Дубровенского района Витебской области.

Введение. Много талантливых и даровитых людей вышло из Дубровно и Дубровенского района в XX в.: военные, спортсмены, художники и писатели. Значительный вклад в науку и просвещение внесли доктор философских наук В. В. Герайменко, доктор физико-математических наук В. П. Грибковский, доктор педагогических наук В.Т.